

כתובת כנענית עתיקה משכם

(סקירה מוקדמת)

מאת ב. מייזלר

בשנת 1934 חשפו זלין ושטקֶבֶה בתל-בלאטה (שכם העתיקה) שרידי בנין מתקופת הברונזה התיכונה (מהמאות ה"ח-ה"ז לפני ספה"נ). בשטח הבנין הזה נתגלה לוח-אבן, שהוא שבר של אסטילה קטנה; רחבו 5.5 ס"מ וגבהו 5.7 ס"מ. מהתבליט שעל האסטילה הזאת שרדו רק ידו השמאלית ורגלו של אל (או אדם) ושפת בגדו (מעין "כתונת פסים" או "אדרת שנער"). בצד התבליט חרותה כתובת "כנענית" עתיקה בת שבעה סימנים ברורים. הכתובת "הכנענית" השלישית מתקופת הברונזה התיכונה (היא תקופת האבות), שנתגלתה עד כה בארץ-ישראל¹). את הלוח הזה, הנמצא בבית הנכות הממשלתי בירושלים, פרסם כעת הפרופ' בהל²). במאמרו מציע בהל את הקריאה (מימין לשמאל):

ר א ש ש ע ר א

("Haupt des Tores", "Spitze des Tores").

הצעת הקריאה והפתרון הזאת אינה מתקבלת על הדעת, כי א) הסיום א בתיבה ש ע ר א הוא מוזר ואין לו הקבלה בלשון השמית המערבית ("הכנענית")³; ב) הפתרון "ראש השער" איננו מסתבר כלל, כי הלא אסטילת-הקדשה היא, ועל כן עלינו לחפש בה שם אל (או אדם) או בקשה לאל; ג) הסימנים 3 ו-4 הם, בלי ספק, מ ולא ש הפיכה. את השין אנו מכירים מהכתובות ה"כנעניות" מהמאות ה"ד-ה"ג, שנתגלו בלכיש (לכיש I ו-IV) ומכתבות סיני, והיא איננה אלא הצורה הקדומה של השין באלפבית העברית העתיקה, שבה אופיני היתד המרכזי הפונה מעלה. הסימן שלנו הוא, בלי ספק, מ, כמו בכתב הסינאי ובכתב ה"כנעני" מתקופת הברונזה המאוחרת, ונבדל מהם רק בזה, שהוא קצר יותר

1) הראשונה נתגלתה בגור והשניה — בלכיש, וראה ש. ייבין, ידיעות ה', ע' 1—10.

F. M. Th. Böhl, *Die Sichem-Plakette*, ZDPV 1938, Ss. 1-25 & Taf. I. (2)

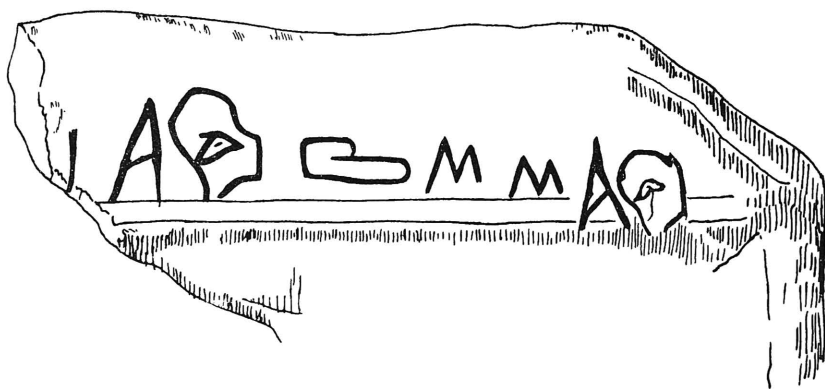
3) אמנם, אצל האמורים פוגשים אנו צורות "ארמיות" כאלה: "שָׂרָא מָתָם", "אדא ימותבל",

אבל אין זכר לצורה "שר מתא". וראה תרביץ ה', ע' 377.

(במקום חמשה-שמנה קוים — רק ארבעה) 4. אכן, זוהי המ הארכאית, שממנה התפתחה ה-מ שבכתב העברי הקדמון.

לא פחות ברור לדעתי גם הסימן 5, שבהל רואה בו בטעות ע. עלינו להדגיש, כי ע נכתבת בכל הכתובות ה"כנעניות" והסינאיות בצורת עין של אדם (בלוית נקודה באמצע או בלעדיה) או בצורת עגול, ואילו כאן לפנינו תמונת חלק של היד (המסמל את היד כולה) המזכירה לנו את ההירוגליף של "יד" במצרית.

לא נותר לנו אלא לפענח את הסימנים 2 ו-7. בהל רואה בסימן זה א הפוכה. אבל אין מקום לסברה, כי האלף בכתב פיקטוגראפי זה היתה שונה מזו שבכתבות סיני (ראש שור) 5. לאחר עיון נתברר לי, כי אין זה אלא שנוי נוסח של ה, שאותה כותבים בכתובות ה"כנעניות" המאוחרות בצורת [ ] (לכיש IV) 6. צורות דומות לסימן שלנו אפשר, אולי, למצוא בכתבות סיני וגבל 7.

ציור א'. הכתובת הכנענית משכם.

אם נקבל את הפתרון הזה הרי כאן לפנינו כתובת "כנענית" (שמית-מערבית), שתכנה מסתבר יפה לאור החומר האפיראפי מהאלף השני לפסה"נ:

4) הווה ייבין, שם, ע' 7, ציור ה'; J. Leibovitch, Les inscriptions protosinaïtiques, pp. 48 f., 56 & pl. V.

5) לייבוביץ, שם, לוח IV.

6) ראה ייבין, שם, ע' 7, ציור ה'.

7) ראה מאמרי העומד להדפס בחוברת הבאה של *Journal of the Palestine Oriental Society*.

ר ח מ י ר ח
 כלומר: „רחם-נא (האל) ירח!”

מ היא, כידוע, סיום החיזוק (*ma energicus*) — כמו נא בעברית המקראית —, שמוסיפים לפועל (וביחוד לצווי) באכדית, בערבית דרומית, באמורית ובאוגריתית⁸.

האסטילה, שנתגלתה באחד הבנינים המפוארים בשכם, איננה, איפוא, אלא מצבת-הקדשה של אחד מ „בעלי שכם”, שהקדישה לירח, אחד האלים הגדולים במשפחת האלים ה „כנענית”. האיש פונה אל האל „הרחום והחנון”, המתואר על האסטילה, בבקשת רחמים.

מן הראוי להדגיש, כי האל ירח תופס מקום חשוב בפנתיאון של אוגרית ובפנתיאון האמורי (באלף השלישי ובתחילת האלף השני לפני ספה"נ)⁹, ויתכן שהיה האל הראשי של העיר שכם (השווה גם שמות המקומות בית-ירח, Bit Arhi, ירחו).

עלי עוד להעיר, שהקו המאונך שבסוף הכתובת איננו סימן מיוחד, ועל כן לא נסה בהל להסבירו, אבל יתכן גם, שהוא שארית של סימן, שבו מתחילה מלה חדשה.

נשאר עוד להזכיר את שלשת הסימנים המוזרים והבלתי ברורים שמעבר ללוח¹⁰. לצערנו אין לע"ע אפשרות למצוא פתרון לסימנים הללו, ועדיין לא ברור אם הם מהווים כתובת.

8) ראה ח. א. גינזברג, כתבי אוגרית, ע' 20 ו-140. אביא כאן רק שתי דוגמאות: „... שתימ. בכרפנמ. ינ” („שתינא מהכדים יין”); חרצ. יצקמ. לרבבות” („יצקנא זהב לרבבות [שקלים]”).
 9) על האל ירח ראה, H. Bauer, Albright, *JPOS* 1934, pp. 138-9; E. Dhorme, *L'Evolution religieuse d'Israel I*, pp. 71 ff. *ZAW* 1933, S. 91;
 10) הנני מודה לד"ר ע. בן-דור על שהודיעני, כי „הכתובת שעל השבר משכם” (בהל, שם, ע' 24-25) איננה אלא שורת הסימנים שמעבר ללוח שלנו.